

שהיא פסולה מעיקרה אלא שהיא קיימת ומחויבת-המציאות. "האנושי" מעיק עליהן, מכאיב וגורם צער וייסורים; אלא שכל ההתיסרות הזאת באה מרצון יותר מאשר מאונס. חביבים הייסורים על גיבוריו של צמח, שהרי לכך נוצרו, וזו תעודת-הזהות שלהם בתוך "הפתיחות חסרת הגבולות". האידיאל, כל כמה שישנו, הוא להינמס בתוך התבונה, אבל התבונה מאיין תמצא? מארץ-החיים היא נעדרת, ואם יש להם מקום תחת השמש הרי רק בקבר יכירנה מקומה, בקירבת

רימה ותולעה...

זהו סוף המעשה שבמחשבה תחילה, הקובע את מרחב-המחיה של האנשים ושל מעשיהם. לא מרחב לפנינו אלא מיצר, ומן המיצר יעלה לא קול זעקה או מחאה או תחינה אלא רחש של פירפור ושל תעייה, המזכיר דגים אחוזים ברשת. וכרגיל, "בשעה שהולך אדם לחטוא, השטן מרקד לו": לפני דמויותיו של צמח מפוזר השטן ומכרכר בכל עצמתו ועושה את שליחותו מטעם האכילה-העצמית וההרס-העצמי.

מלאכה זו נעשית בכשרון, שמעורבים בו אמנות-הפתיבה, השפלה רבה וידיעה רבה בעולמות הפנימיים של בני-דורנו. הודות לכך משתלט עדי צמח על היצירה-הרע, שהוא השטן והוא מלאך-המוות. במקומות מסוימים בסיפוריו הוא מזכיר את נוסח הבעתו של המספר היהודי הנודע בארצות-הברית, יצחק באשעוויס, המנצח על התזמורת של ה"בעל-דבר" וכל פמלייתו, המנגנים בנשמותיננו. אף צמח עוסק בכך כהוגה וכפילוסוף, והוא מחזיר בסיפוריו את תחושת הריקנות והאפ-סות של עולם בדידות ונכאים. על חבל דק זה של קיום-לא-קיום מהלכים גיבוריו, ומה פלא שהם מועדים ונופלים, שהרי אין קרקע מוצקה לרגליהם. לא פיסת שמיים להם ולא ד' אמות של אדמה. אף-על-פי-כן אינם תלושים ואינם בבחינת נשמות ערטילאיות. בתוכנו הם מהלכים ומתוך עולמנו ליקחו, וכושר-הכתיבה של צמח יודע לתת להם את הממד הטבעי והאנושי המופר לנו כל-כך.

זה של הרהיולד-עכבר בבחינת הר נכבד כשלעצמו. מעתה, דומה, לא יוכלו עוד משיבי-טעם ומורי-דעה המהלכים בשבילי הספרות להפליג הרבה בטיוליהם בלי שיתנו דעתם על "קפל-קרקע" זה הקרוי יצחק אורן בנוף הגולה לעיניהם.

צ. ק.

גבי וסיפורים אחרים

בכל סיפור ובכל נושא מוסר עדי צמח את עצמו ואת פילוסופית-החיים שלו. כך הוא מסיים אחד מסיפוריו באלה המשפטים ובזו הלשון: "אני הנני אני, רוח בת אלמוות, וכמדומה ששוב איני זקוק לשום דבר מחוצה לי. האנושי מעיב עלי ומכהה אותי, הוא מכריח אותי להצטמצם בו ולטפל בו, משמע להגביל את עצמי, לסגת. אני מסרב להצטמצם, כלומר לחשוב. אני דוחה מעלי את התכנים, את כל התכנים כולם. אני מסתגר בתוך פתיחותי חסרת הגבולות. בלי עצמי. אני קיים אחרת... אני חש כיצד אני נמס לאטי בתוך האור המזוקק של התבונה אשר הנני, אובד לעצמי בהיותי אני בלבד. במותי אהיה לאלוהים; אחדות רגועה של השכל, המשכיל והמושכל. הפשי מן העולם, מכורסם עד לשלד בשיגי התולעים הטובות, אני מרפה את אחיזתי בדברים... אני טובע בי. הולך אני ובא אל השלמות; אלוהים של אבן, עצם קרה ודוממת, לבנה".

בשורות אלו, המסיימות את הסיפור "הומו דיווס", אפשר אולי לראות את הציר המרכזי של כלל הסיפורים, שבעברית תג'כית ניתן למצותו בשתי מלים: "במתים חפשי". הדמויות מחוכמות ומתוסבכות, מלאות ציניות ונאבקות עם יצרי-הקיום; אלא שכל אחת מהן נתונה בשיעבוד, אינה מסוגלת ואינה מעיזה לפרוק עול, לפשוע באנשים הקרובים או להתנער מן החובה של הממשות הקיומית,

* עדי צמח: גבי וסיפורים אחרים; הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1972; 196 עמ'.